

BİR SAHTEKÂRLIK SUÇLAMASI: BİR DÜĞÜN GECESİ HUXLEY'DEN AŞIRMA MI?

Macit BALIK*
Seyit Battal UĞURLU**

GİRİŞ

Burhan Günel'in (1947-) 1981 Şubat'ında kaleme aldığı bir "inceleme", edebiyat kamuoyunda sarsıcı etki yapar ve yılın önemli edebiyat olayı olur. Adalet Ağaoğlu'nun (1929) *Bir Düğün Gecesi* (1979) romanı ile Aldous Huxley'in (1894-1963) *Ses Sese Karşı* (1928) romanları arasındaki "benzer"liklere odaklanan yazının temel tezi, ilkinin ikinciden neredeyse tamamen mülhem olduğu iddiası üzerine kuruluydu. 1979 Orhan Kemal Roman Ödülü'ne *Aksayan* (1979) adlı romanıyla başvuran Günel, birinciliği alamamış, ancak bunu hak ettiğini dolaylı bir yoldan dile getirmek istemişti. Yılın, o dönemde yürürlükte olan önemli üç roman ödülüne (Sedat Simavi, Madaralı ve Orhan Kemal) layık görülen *Bir Düğün Gecesi*'nin aslında "apokrif" bir eser olduğunu ortaya koymayı hedeflemişti. *Yazko Edebiyat* dergisinin Şubat 1981 sayısında "Bir Karşılaştırma Ses Sese Karşı-Bir Düğün Gecesi" başlığıyla yayımlanan yirmi sayfalık "inceleme"ye bakılırsa, Günel'in gerçekten bu hacimdeki bir yazı için gereğinden çok çaba gösterdiği anlaşılmaktadır. Tartışma, Ağaoğlu'nun, *Yazko Edebiyat* ve *Yankı* dergilerinin, Huxley'in çevirmeni Mîna Urgan'ın, ödül jürisinde yer alan yazarların katılmasıyla alevlenir, Ağaoğlu'nun ve Günel'in yazılarıyla sürer. Tartışmanın bitmesinden sonra, konuya zaman zaman göndermelerde bulunmak suretiyle iki yazardan birine karşı tutum takınan yazılar yazılır. Türk edebiyatında katkı sunmayan, ama bugüne kadar da üzerinde pek söz söylenmeyen tartışma, iki yazarı da ciddi şekilde yıpratır.

1. İNCELEME Mİ KARALAMA MI?

Günel'in 'inceleme'si şu plana göre ilerler: Özetlerinden sonra iki roman arasında, "somut benzerlikler", "ayrıntılı benzerlikler" ve "diğer benzerlikler" başlıklarıyla ilişki kurulmak istenir. *Bir Düğün Gecesi*'nin üç kişisi, *Ses Sese Karşı*'nın yedi kişisine karşılık gösterilir. *Bir Düğün Gecesi*'nin öne çıkan üç kişisinden; Ömer'e üç, Aysel ve Tezel'e ikişer kişi benzetilmiştir. Bu 'yöntem'le karşılaştırılacak her roman arasında 'benzerlik'ler yakalamanın mümkün olduğunu sonraları Mîna Urgan söyleyecektir. "Diğer benzerlikler" başlığı altında verilenlerden, mantıklı bir karşılık bulmak mümkün görünmemektedir. Benzerlik'ler adına peş peşe sıralanan cinayet, değişim, kapitalizm/sosyalizm, generaller, ana-baba ve çocuklar, aptal-salak, soyluluk, toplumsal değişim süreci, akrabalar, polisiye roman yazmak, aşk vb. gibi, her romanda bulunması mümkün genel durum ve olgular üzerinden intihal suçlamasına kalkışmak, bir edebî metni içerik analizine tabî tutmak değil, içerdiği nesne ve olguları bir araya getirerek yanlış bir çıkarıma ulaşmayı kaçınılmaz kılmaktadır. Günel'in "somut benzerlikler" kurma iddiası sadece zorlama bir yaklaşımı dayatmamakta, aynı zamanda birçok yanlış okuma da içermektedir.

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, macitbalik@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, seyitugurlu@gmail.com.

Günel'in iki romanı karşılaştırmak için "benzer", "tıpkı", "gibi" "benzer biçimde", "andırmak", "aynı", "birbirine uygun", "anımsatmak", "yakışmak", "karşılamak" türü ifadeleri 67 kez kullanması, hem 'inceleme'nin gerisinde yatan niyeti açıkça vurgular, hem de temel tezini özetlediği gibi, iddialarını dayandırdığı mantığı da ele verir. Günel, metninde "intihal", "kopya", "esinlenme", "etkillenme", "alma" sözcüklerini kullanmaktan özellikle kaçınır. Yazının sonuna konan "Nisan-Aralık 1980" (Günel, 1981b: 115) ibaresinden ve metnin tümüne egemen bakış açısından da anlaşılıyor ki, 'inceleme'ye verilen dokuz aylık emeğin amacı, iki edebiyat metnini karşılaştırmalı edebiyat bilimi ilkelerine göre karşılaştırmak değildir. Yazı boyunca bir fikr-i sabit halinde belirlediği üzere, Ağaoğlu'nun eserinin'sahte'liğini ifşaya odaklanmaktır. Amaç bu denli ciddiyetle belirince; Günel'in, metni yanlış okuma ve anlamlandırmaları, ironik bir hava da doğurur.

Günel, *Bir Düğün Gecesi*'nde tüm kişilerin "Tezel'in gözünden, Tezel'in bilincinden, Tezel'in dünya görüşünden yola çıkılarak anlatıldığı"nı (Günel, 1981b: 98)¹ belirtir. Tezel'e ayrılan bölüm sayısı üçtür. Ömer, yer yer bu bölümlerde Tezel dâhil olmak üzere, düğündeki bütün kişileri anlatır. Romanın akışı, odağa bir kamera gibi yerleştirilen Ömer'in bilinç ve algı alanına girenlerin iç dünyasının aydınlatıldığı, "soliluquy" denen bir teknikle ilerler. Ömer, düğün salonunda kim görüntü alanına giriyorsa, ona ilişkin bir tür takdimde bulunur, ardından da söz konusu kişi, karşılarında biri varmış gibi kendini anlatır, bir tür itirafta bulunur. Aysel'in; Ömer'i düğüne, Aşen ile Tezel'in yanına neredeyse zorla gönderdiği şeklindeki öne sürmesi (Günel, 1981b: 106), -romanda tersi anlatılır- romanın onca süre içinde, sadece bir iddianın ispatı için ele alındığının başka bir göstergesi yerine geçer. Ağaoğlu'nun romanını genel olarak Huxley'in yöntemiyle yazdığı (Günel, 1981b: 97) iddiasına tek somut karşılık verilmez, ancak okur beklentileri, yukarıda verilen mantık örgüsüne havale edilir. Günel, Ali'nin "genç devrimci" (Günel, 1981b: 98) olduğunu söyler. *Ölmeye Yatmak*'ın kişilerinden biri olan Ali, 1938'de ilkokulu bitirmiş ve *Bir Düğün Gecesi*'nin yazarıyla yaklaşık yaşlarda, 45'lerinde, bir emekçidir. *Bir Düğün Gecesi*'nin, 22. sayfada Ömer'in iç monologunda geçen şu ifade ile başladığı öne sürülür: "İlle gitmek zorunda değilsin sen de." Aysel'in, Ömer'in düğüne gitmesini onaylamadığını anlatan bu cümle, romanın hikâye zamanında söylenmiş, Ömer tarafından da birinci bölümün sonunda yeniden hatırlanmaktadır. Roman, anarşist ve nihilist eğilimleri baskın Tezel'in bir mottosuyla, "[i]ntihar etmeyeceksek içelim bari!", (Ağaoğlu, (1981a: 5) diye açılır. Bu söz söylendiğinde düğün davetlileri yerlerine oturmuş, içkiler servis edilmeye başlanmış, ancak romanda bunlardan henüz söz edilmemiştir. Aysel'in kocasını ve Tezel'i "düğüne neredeyse zorla" (Günel, 1981b: 106) gönderdiği yargısı, yukarıda yer alan ve Günel'in de metninde kullanılan ifadeyle de geçerliliğini yitirir. Günel'in dil konusunda somut bir karşılığı olmayan ve açtığı tartışmayla da ilgisiz başka bir yargısı şöyledir: "A.A.'nun dili bozuk, anlatımı çapraşık, seçtiği sözcükler düzensiz ve kalitesizdir. Dil ve anlatım açısından, bunun gibi bir inceleme daha oluşturulabilir." (Günel, 1981b: 115). Romanda farklı toplumsal kesim ve kültürel düzeylerden olan insanlar, yukarıda değinilen *soliluquy* tekniğiyle, kendi kültür düzeyleriyle uyarlı bir dille konuşturulmuşlardır. Dolayısıyla anlatıcının ya da yazarın değil, kişilerin toplumsal ve kültürel kimliğiyle son derece uyarlı, bundan dolayı da oldukça tutarlı ve başarılı bir dil kullanımı söz konusudur. Ağaoğlu'nun devrimcilik konusunda neden "tutarsızlıklar

¹ Metin, 13 sayfa kısaltılmış biçimiyle *Papirus* dergisinde yayımlanır (Günel, 1981a: 35-45). Metnin başında okura sunulanın, özet olduğu, ileride hazırlanacak bir kitaba konacağının haberi verilir. Günel'in sözünü ettiği kitap, kendi kurduğu Kerem Yayınevi'nde *Benzer Romanlar* adıyla yayımlanır. Kitapta tartışmaya ilişkin mektuplar ve başka yazılar da yer almaktadır.

içinde” olduğu sorusu, Günel’in metninde muğlâk kalır. Günel’in metninden ortaya çıkan tek somut gerçek, dokuz ayın; görünen ve gizli nedenlere dayalı olarak Ağaoğlu’nu karalama çabası içinde harcandığıdır.

2. CEVAP HAKKI VE MÜDAHALE

Adalet Ağaoğlu’nun Günel’e yazdığı cevap yazısının başına *Yazko Edebiyat* tarafından konan notta, derginin, yazarlar arasındaki tartışmalarda küçültücü sözler edilmesine kesinlikle karşı olduğu belirtilerek, Günel’in yazısından da yazarın izniyle bazı sözcüklerin çıkarıldığı belirtilir. Dergi yöneticileri, Ağaoğlu’nun cevabından da bazı sözcükleri (25 sözcük) çrkarma ve başlığı değiştirme gerekçesini buna dayandırarak, yazarın iznini alacak kadar zamanları olmadığını belirterek, öziür beyan ederler. Bu müdahale, tartışmaya ilişkin çıkan yazılara bir iki istisna dışında, sistematik bir biçimde uygulanır. Dergi yönetimi, bu tutumunun nedenini, satır aralarına yansıyan aşağılayıcı ifadelere karşı olma şeklinde açıklar.

Ağaoğlu, Günel’e cevabında, karşılaştırmayı yapanın amacının iki romanı edebiyat ilkelerine göre karşılaştırmak değil, kendisinin *Bir Düğün Gecesi* ile “bir çırpıda kılığı kıyafeti değiştirerek soyguna çıktığı(n)ı öne sürmek ve yazı yazan kimsenin inceleme dışı nedenlerle kendi kafasına musallat olmuş bu yepyeni yazar kimliği(n)i enselemek” olduğunu öne sürer. *Yazko Edebiyat*’ın “Bir Karşılaştırma”nın başına koyduğu notta; Ağaoğlu’na, ödöl jürilerine ve eleştirmenlerin görüşlerine sayfalarının açık olduğu yazılıydı. Ağaoğlu, bu durumda kendisinin “protokol sırasında en sonda” yer alması gerektiğini, jüri üyeleriyle eleştirmenlerin ise üstlerine düşeni kendilerinin tartabileceklerini söyler. Günel’in yazısını “akıl dışı-edebiyat dışı” olarak niteleyen Ağaoğlu, savunmaya gerek görmediğini, ‘karşılaştırma’nın bunu zaten gerçekleştirdiğini öne sürer. Günel’i “okurun da kör ve kafasız olduğuna inanmış” biri olarak niteleyen Ağaoğlu, konuya kendi bakış açısıyla bakmak isteyeceklerle, *Bir Düğün Gecesi*’ni, “özbeöz ebeveyni olan *Ölmeye Yatmak*’la birlikte” okumalarını önerir. Günel’in *Bir Düğün Gecesi*’nin “yürütme-çalıp çırpma bir roman” olduğu iddiasına karşılık asıl konuşması gerekenlerin, romanın yayıncısı, eleştirmenler, ödöl seçici kurul üyeleri ve okurlar olduğunu söyler (Ağaoğlu, 1981b: 92–93).

Tartışmadan çok sonraları bir röportajında her iki romanın ortada olduğunu, gerçeği bilmek isteyen iki eseri karşılaştırabileceğini söyleyerek durumun “hem komik hem esrarengiz” göründüğünü belirtir. Derginin “inceleme süsü verdiği bu karşılaştırmadan zanlıyı haberli kılmadı”đını, “‘ilan’dan sonra” kendisine, ‘yanıtınız varsa basarız’ filan gibi telefonda bir ‘hakbilirlik’ lütfedildi”đini, cevabını ise keserek yayımladıklarını söyler: “ ‘Ben, ‘Ses Sese Karşı’yı okumak bir yana, görmedim bile’ gibi bir ifade vermeye sıkıldım. Buna tenezzül etmedim, demek gerek. Gerçekten sıkıldım, çünkü (...) böyle iyi bir romanı bilmemenin, bir romancının, edebiyatçının ayıbı olduğunu düşünmüşümdür” (Andaç, 2000: 141).

Tartışmaya ilişkin ikinci taraflı yazı, *Yankı* dergisinde yayımlanır. İmzasız yazıda, değişik kişilerden aceleye getirilerek görüş alınmış, konuyla ilgili “araştırma” yapıldığı belirtilmiştir. *Yankı* muhabirlerinin Ankara, İstanbul ve Londra’da Ağaoğlu’yla ilgili yaptığı belirtilen “araştırma”ların bir sonucu da verilir. “[B]azı kaynaklara” dayanılarak, “Ağaoğlu’nun bu tür yabancı romanlar veya başkalarının yaptığı araştırmalardan yararlanmak huyunda olduğu” iddiası ortaya atılır. İddiaya göre Ağaoğlu, *Ölmeye Yatmak* romanını, yıllar önce Ankara Radyosu’nda birlikte çalıştığı Serpil Erdemgil başkanlığında bir heyetin hazırladığı “50 Yıllık Cumhuriyet Tarihi” başlıklı

araştırmanın verileri üzerine kurmuştur. Erdemgil'e ait olduğu belirtilen g6r6şler ř6yle yansıtılır: “Serpil Erdemgil Yankı muhabirine yaptığı araştırmanın kullanılacağını o sıralarda duyduğunu s6yledi. Ama Adalet Ağaoğlu'nun kitabını okumadığı gibi, bu araştırmanın ne kadarının değerlendirildiğini bilmiyordu.” *Yankı*'da g6r6şlerine yer verilenlerden; iki eseri okuduğunu s6yleyen kimse olmamış, ancak açıklamalarıyla Ağaoğlu'nun ya da G6nel'in yanında yer aldığını belirtenler olmuştur. Bu da tartışmanın ilerleyen aşamalarında alacağı asıl renginin habercisidir. G6r6ř belirtenlerden biri olan G6nel, bu yazıyı, inatçılık ederek tamamladığını belirtir ve ř6yle der: “Amacım T6rkiye yazınının kendi kişiliğini bulması ve bizden sonraki kuşakların bu t6r eğilimlerden uzak durması. (...) İsteyen okurlar bu t6r yapıtları okuyabilirler.” G6nel'in son c6mlesi “bu t6r yapıtların” okunmaması gerektiği y6n6nde g6l6 bir arzuyu da yansıtır. G6r6şlerine başvurulanlardan beşinin ‘kopya’ s6zc6đ6n6 kullanmış olması, bunun *Yankı* muhabirinin y6nelttiği sorunun içinde geçtiği kanaatini oluşturmaktadır (Anonim, 1981a: 32–33).

G6nel'in konuya ilişkin ikinci yazısı, *Varlık* dergisinin Mart sayısında “G6nlerden” başlığıyla yayımlanır. G6nel, yazısında, iki romanın “benzer”liğini ispatlayabilmiş, “bekleyen dervif” sabrını g6stermiş olmanın 6d6l6n6 almış pozunda g6r6nse de, aslında 6fkelidir. G6nel; Ağaoğlu, Fethi Naci, Konur Ertop başta olmak 6zere, yazarlardan g6r6ř belirtmelerini; ya kendisini yalanlamalarını ya da “gerçeği kabul” etmelerini ister. Konur Ertop'un *Yankı* dergisinde yaptığı gibi, “kara alma” ile değil, “tartışma, eleştirme ve gerçeği bulmak” için cevap beklediğini, kendisine karşı çıkanların edebiyat tarihinden kaamayacaklarını s6yler² (G6nel, 1982a: 367–8).

Fikret Otyam, *Yazko Edebiyat* dergisinde çıkan yazısında, *Bir D6đ6n Gecesi*'ne verilen Orhan Kemal Roman 6d6l6 j6risinde kendisinin de bulunduğunu, ama oyunu İrfan Yalçın'ın *6l6m6n Ağzı* romanından yana kullandığını açıklama ve kendinin için dışında olduğunu belirtme gereği duyar. G6nel'in incelemesine inandığını ve Ağaoğlu'nun romanına oy verenlerin için ucundan tutup tutmayacaklarına ilişkin merakını dile getirir (Otyam, 1981: 96–97).

G6nel'in çağrısı ve *Yankı*'nın yayını 6zerine 6fkelenen Turhan Duran adlı okur, ya da okur gibi g6r6nen saklı bir isim, ‘inceleme’de s6ylenemeyenleri açık bir biçimde dillendirir. Olayı, “dolandırıcılık”, “hırsızlama”, “sahtekârlık”, “sahte eser”, “ticaret” yapmak gibi ağır ifadelerle niteleyerek, İngiliz Yazarlar Birliği veya benzeri bir kurumun Ağaoğlu'na yaptırımının olup olmadığını ya da “ammenin kandırılmasına alet olduğu 6zere j6ri 6yeleri veya yazar hakkında bizim kanunlarımızda” varsa bir eza maddesi, yargıya başvurulup vurulamayacağını sorar. “Ağaoğlu gibi gene sahte eserleri kendimin diye sunan başka yazarlar” varsa, bunların da ortaya çıkarılmasını ister (Duran, 1982: 372).

Ağaoğlu *Yankı* dergisine g6nderdiği mektupta, tartışmaya, okur konumuyla katılarak ironik bir dille bazı bilgi eksikliklerin giderilmesini ve karışıklıklarının açıklanmasını ister. Yazının girişindeki “Burhan G6nel'in her iki romanı da araştırmacı ve inceleyici bir yaklaşımla ele aldığı anlaşılıyordu”, yargısının *Yankı*'ya ait olduğunu ve bu yargının kanıtını ister. Yazıda adı verilmeyen, ancak Ağaoğlu'nun *6lmeye Yatmak*'ı yazarken “50 Yıllık Cumhuriyet Tarihi” gibi bir eserden yararlanma huyu olduğunu belirten

² Tartışmayla ilgili 1981 yılında yayımlanan yazılara, 1982 yılı *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı*'nın 337–398. sayfaları arasında yer verilmiştir.

kişilerin “ancak karanlıkta yaşayabilecek kadar ‘cesur’ olduklarından”, böyle bir hükmün ciddiye alınamayacağını söyler. Bayan Erdemgil’in “bir anlam taşımayan ‘demecini(n)’ daha yürekli biçimde aydınlığa” çıkarılmasını, *Yankı*’dan ister. Dergide Günel’in incelemesini kapsamlı bulan “bir iki kişi”nin ve *Yankı*’nın, “daha kapsamlı irdeleyici ve inceleyici bir tutumu olması” gerektiğini belirtir (Ağaoğlu, 1982: 373–374).

Aynı sayıda Emre Kongar’ın mektubuna da yer verilmiştir. Kongar, Günel’in yazısıyla birlikte iki romanı okuduğunu ve “ikisi arasında bir aktarmaya ilişkin hiçbir kanıt” göremediğini dile getirir (Kongar, 1982: 374).

3. TARTIşMANIN KIZIşMASI

Yazko Edebiyat’ın Nisan sayısında “‘Bir Karşılaştırma’  Mektup” başlığıyla, tartışmaya ilişkin üç mektup yayımlanır.

İlki, *Ses Sese Karşı*’nın evirmeni Mna Urgan’ındır. Urgan, iki roman arasında “hiçbir benzerlik bulunmadığı için” “akıllara sığmaz yakıştırmalar” karşısında duyduğu hayretin öfkeye dönüşmesi üzerine yazmak zorunda kaldığını belirtir. Günel’in izlediği yöntemi “ilkel ve beceriksiz” olarak niteleyen Urgan, onun, “birçok romanda bulunabilecek öğeleri” ele alıp Ağaoğlu’nu “kopya”cılıkla suçladığını; oysa “oğu romanlarda bir toplantıyı ele alarak, kişileri bir araya getirmek yöntemi” uygulandığını belirtir. Urgan’ın mektubu, tartışma boyunca Günel’in metnindeki iddiaları bir bir ele alarak cevaplayan tek yazı olmasıyla farklıdır. Urgan, Günel’in tezlerine şöyle itiraz eder:

— Günel’in “romanlardaki somut benzerlikler” diye verdiği parçalar arasında aslında en kk bir benzerlik yoktur.

— Günel’in iki romanın benzer şekilde başladığı iddiası yanlıştır. *Bir Düğün Gecesi*, Tezel’in “[i]ntihar etmeyeceksen içelim bari!” cümlesi; *Ses Sese Karşı*, “[g]ecikmeyeceksin değil mi?” sorusu ile başlar. Bu sözleri söyleyen kadınların durumları, ilişkileri arasında en kk bir ortak yan yoktur.

Urgan, ayrıntılardaki “benzerlikleri” ise şöyle reddeder:

— Fitnat Hanım ile Mrs. Knoyle: Kızına yardım etmek isteyen anne oluşlarından yola çıkılarak ikisi arasında bir ilinti kurulamaz.

— Gönül Hanım-Miss Ethel Cobette: Kısa boylu oluşları ile çevrelerince azarlanıyor olmaları, benzerlik için bir gösterge olamaz. Çünkü dünyada bu türden çok sayıda kadın vardır.

— Ayşen-Harriet: Bu iki kişi, toy ve geç kız olmalarından ötürü birbirine benzetilmişlerdir. Oysa hemen her romanda bu türden insanlara rastlamak mümkündür. Ömer-Ayşen ile Harriet-Spandrell arasındaki ilişki, Günel’in ne srdğu gibi, benzer değil, karşıttır. Çünkü Spandrell, soğukkanlı hesaplar yaparak, kendini olduğundan farklı gösterip Harriet’i baştan çıkarır. Ömer ise, Ayşen’in sevgisini smrmemeye özenle dikkat eder.

— Müjgan-Lady Edward: İlki akılsız bir mahalle karısı iken, diğer, keskin zekası ve kişiliği sayesinde, kendisini İngiltere’nin en üst tabakasına kabul ettirmiştir. İkisinin ev sahibesi olmaları, tek ortak yanlarıdır ve bir delil sayılamaz.

